

**WYDATKI W KRAJOWYM BUDŻECIE ROLNYM POLSKI
NA RZECZ ROZWOJU LOKALNEGO PRZED I PO
INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ (1997-2011)***

Andrzej Czyżewski, Anna Matuszczak

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Abstrakt. Zadaniem artykułu była ocena poziomu i dynamiki tych wydatków w krajowym budżecie rolnym Polski, które w największym stopniu mogą mieć wpływ na rozwój lokalny rolnictwa oraz obszarów wiejskich. Do analizy przyjęto wydatki na: melioracje wodne, spółki wodne, prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby rolnictwa, zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe, Powiatowe Inspektoraty Weterynaryjne, Wojewódzkie Inspektoraty Weterynaryjne, oświatę i wychowanie oraz Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Wskazano na znaczenie integracji z UE, która była główną determinantą zmian w krajowym finansowaniu otoczenia produkcyjnego rolnictwa, a także infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich. Długi czas (15 lat) pozwolił określić tendencje i warunki zmian w tym zakresie.

Słowa kluczowe: melioracje, urzędnicy, spółki wodne, edukacja, instytucje weterynaryjne i doradcze

WSTĘP

Zamierzeniem autorów jest ocena poziomu i dynamiki wydatków, zapisanych w ustawach dotyczących krajowego budżetu, których celem było wsparcie rozwoju lokalnego rolnictwa i obszarów wiejskich, w skali gmin bądź powiatów. Analizowane wydatki były realizowane w Polsce w latach 1997-2011 (15 lat), z wyróżnieniem okresu przed i po akcesji do UE, co pozwoliło określić ich poziom i dynamikę oraz tendencje. W ustawach budżetowych, zarówno na poziomie centralnym, jak i w budżetach woje-

* Bez wydatków wspomaganych z budżetu środków europejskich.

wodów, można odnaleźć co najmniej kilka tytułów, które bezpośrednio są związane z rozwojem lokalnym w badanym zakresie. Autorzy zaliczyli do nich wydatki na: melioracje wodne, spółki wodne, prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby rolnictwa², oświatę i wychowanie na wsi, np. szkoły zawodowe, doksztalcanie i doskonalenie nauczycieli oraz internaty i bursy szkolne, zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktach pochodzenia zwierzęcego. Do tych wydatków należy także zaliczyć środki na działalność powiatowych i wojewódzkich Inspektoratów Weterynaryjnych oraz Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego, jako placówek obsługujących także potrzeby lokalne rolnictwa i wsi. Artykuł składa się z trzech części: pierwsza dotyczy ogólnej oceny udziału wydatków na sektor rolny w świetle uwarunkowań makroekonomicznych, druga – to analiza wydatków budżetowych na wspomniane tytuły, determinująca rozwój lokalny rolnictwa i obszarów wiejskich, trzecia – podsumowująca – jest syntezą ukierunkowaną na wnioskowanie dotyczące okresu przed- i poakcesyjnego.

DETERMINANTY FUNKCJONOWANIA SEKTORA ROLNEGO³ W SKALI OGÓLNOKRAJOWEJ I LOKALNEJ

Budżet krajowy a wydatki na sektor rolny

Rozważając miejsce badanego sektora w gospodarce, nie sposób oderwać go od uwarunkowań makroekonomicznych (tab. 1). Jest to ważne ze względu na fakt, iż tendencje ogólnogospodarcze mają bezpośredni wpływ na tendencje sektorowe. Rolnictwo jest działem gospodarki powiązaniem szczególnie z gospodarką w ramach przepływów międzygałęziowych, co ma wpływ, poprzez sprzężenia zwrotne, na sprawność działania całego organizmu gospodarczego [Czyżewski i Henisz-Matuszczak 2006]. Dodatkowo, zarówno pozytywne, jak i negatywne zjawiska zachodzące w skali makro przenoszą się na rolnictwo i jego otoczenie, wywołując, z pewnym opóźnieniem, odpowiednie reperkusje rynkowe [Czyżewski i in. 2006]. Innymi słowy, z jednej strony koniunktura w rolnictwie jest integralną częścią koniunktury ogólnogospodarczej, z drugiej zaś – jej pochodną.

Przemiany gospodarcze w Polsce podlegały wahaniom, co wpływało na dostosowanie się rolnictwa do nowych warunków. Transformację gospodarczą w latach dziewięćdziesiątych XX wieku charakteryzowały najpierw zachowania typu wczesnokapitalistycznego – żywiołowość liberalnie traktowanego mechanizmu rynkowego nie służyła utrzymywaniu się procesów wzrostowych ani kumulacji pozytywnych tendencji. Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy to PKB osiągnął swój najwyższy pułap, wystąpił systematyczny spadek jego dynamiki, aż do początku minionej dekady, gdy nastąpiło ponowne „odbicie” (rys. 1). Wysoka wówczas dynamika PKB to efekt rosnącego popytu inwestycyjnego, konsumpcyjnego oraz popytu zagranicy (eksportu), co złożyło się na ogólny wzrost popytu końcowego. Następnie, po wyraźnej stagnacji koniunktury, pojawiły się impulsy wzrostowe w gospodarce. Niemniej należy podkreślić,

² Należy tu także uwzględnić wydatki majątkowe, związane z wydatkami inwestycyjnymi, dotyczącymi melioracji wodnych i prac geodezyjno-urzędzeniowych na potrzeby rolnictwa.

³ Sektor rolny w ustawach budżetowych obejmuje rolnictwo, rynki rolne i obszary wiejskie wraz z budżetami wojewodów i rezerwami celowymi.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki makroekonomiczne dla Polski z lat 1996-2011* (%) (PKB, inflacja, bezrobocie)

Table 1. Selected macroeconomic indicators in Poland for the years 1996-2011* (%) (GDP, inflation, unemployment)

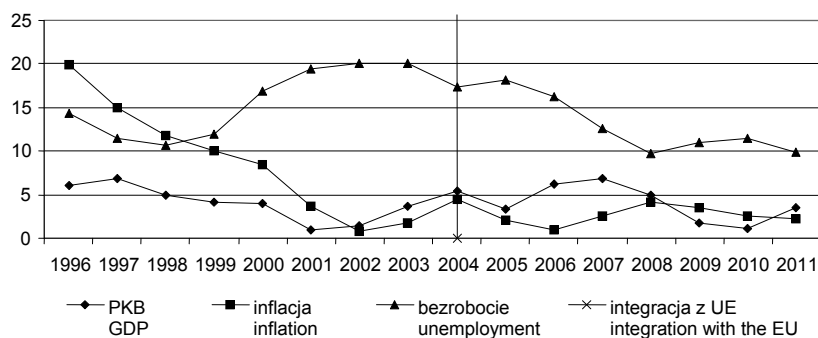
Wyszczególnienie Specification	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Inflacja Inflation	19,9	14,9	11,8	10,0	8,5	3,6	0,8	1,7	4,5	2,1	1,0	2,5	4,2	3,5	2,6	2,3
Bezrobocie Unemployment	14,3	11,5	10,6	12,0	16,8	19,4	20,0	20,0	17,3	18,2	16,2	12,6	9,7	11	11,5	9,9
Wzrost PKB Growth of GDP	6,0	6,8	5,0	4,2	4,0	1,0	1,4	3,7	5,4	3,6	6,2	6,8	5,0	1,7	1,1	3,5

*Dane według projektu Ustawy Budżetowej na rok 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

*Data according to the draft Budget Act for 2011

Source: own calculations based on CSO data.

Rys. 1. Wybrane wskaźniki makroekonomiczne dla Polski z lat 1996-2011* (%) (PKB, inflacja, bezrobocie; *dane według projektu Ustawy Budżetowej na rok 2011)

Źródło: jak w tabeli 1.

Fig. 1. Selected macroeconomic indicators in Poland for the years 1996-2011* (%) (GDP, inflation, unemployment; *data according to the draft Budget Act for 2011)

Source: as in Table 1.

iż udział współczesnego sektora rolnego w wytwarzaniu finalnego produktu żywnościowego (a tym samym PKB) wykazuje tendencję spadkową, gdyż wzrasta wkład pozarolniczych członów gospodarki żywnościowej [Dyka i in. 1993]. Dodatkowo działa prawo Engla, mówiące, że wraz ze wzrostem dochodów konsumentów udział wydatków na żywność (zwłaszcza nisko przetworzoną) spada (w całości wydatków), mimo że wartościowo rośnie.

W badanym okresie, zauważyć można, iż gasnącej dynamice PKB, zgodnie z prawem Okuna, towarzyszył konsekwentny wzrost wskaźnika bezrobocia, który osiągnął swoje maksimum w latach 2002-2003, po czym odnotowano wyraźny jego spadek, będący skutkiem zarówno wysokiej dynamiki PKB, jak i *exodusu* bezrobotnych na europejskie rynki pracy. Powyższe zjawisko wyraźnie było odczuwane na wsi i widoczne w szacunkach wielkości bezrobocia ukrytego [Woś 2000]⁴. Jednocześnie ścierały się interesy rodzin chłopskich z ogólnospołecznymi, związane z utrzymaniem tej części zasobu pracy [Czyżewski i Henisz-Matuszczak 2006].

Pozytywne zjawiska zachodzące na rynku pracy w Polsce po 2003 roku przełożyły się także na lokalne rynki pracy – nowe miejsca pracy w otoczeniu rolnictwa były generowane dzięki istotnemu strumieniowi wsparcia unijnego dla gospodarstw rolnych, a także dla sektora przetwórczego. Procesowi transformacji gospodarki Polski towarzyszyły silne procesy inflacyjne, niemniej okres ten charakteryzował się gasnącą dynamiką wskaźnika cen.

O znaczeniu, jakie przywiązuje się do danego działu gospodarki narodowej, świadczy jego udział w wydatkach budżetu państwa. Analiza tego wskaźnika w badanym okresie wskazuje na to, iż integracja z UE była kluczowa dla zmian tendencji w postrzeganiu finansowania przez decydentów, a tym samym konkurencyjności sektora rolnego. Do 2003 roku opinie o ustawach budżetowych [Czyżewski 1997-2011] napały pesymizmem. Istniały przesłanki, by sądzić, iż nieracjonalne schładzanie koniunktury po 1997 roku postawiło rolnictwo w obliczu narastającego kryzysu. *De facto*, od początku transformacji gospodarczej w Polsce trudno było uznać, że rolnictwo było priorytetem w polityce rządu. Jak pokazano na rysunku 2 i w tabeli 2, udział wydatków na sektor rolny w wydatkach budżetowych wykazywał tendencje stagnacyjne, z niebezpiecznymi spadkami, jak np. w 2002 roku do poziomu poniżej 2%. Ponadto miały miejsce sytuacje, kiedy to nie wydzielano bądź nie wykorzystywano środków budżetowych na realizację wielu uchwalonych wcześniej celów. Czynione przez lata zaniechania świadczyły o postępującej marginalizacji problemów rozwoju rolnictwa, wsi i rynków rolnych w kolejnych budżetach państwa.

Do 2003 roku sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych wobec pozarolniczego otoczenia nie ulegała poprawie: przeciwnie, dystans cywilizacyjny dla większości z nich powiększał się, a degradacja pogłębiała się. Przewidywane w ustawach budżetowych nakłady nie były w stanie załagodzić podstawowych problemów rolnictwa i polskiej wsi, takich jak chociażby dysyparytet dochodów, wykształcenia czy stanu infrastruktury społecznej. Największym jednak problemem był brak systemowych rozwiązań na rzecz wsparcia przemian strukturalnych w badanym sektorze, które pośrednio mogłyby dać szansę wzrostu dochodów producentów rolnych [Czyżewski 2001]⁵.

⁴ Początek obecnego stulecia zapowiadał bardzo trudną sytuację na wiejskim rynku pracy. Narastające bezrobocie ogółem i brak perspektyw odwrócenia tych negatywnych tendencji był dowodem nasilania się kryzysu w rolnictwie. Gospodarka chłopska generowała bezrobocie utajone, szacowane na 1,7 mln osób.

⁵ Niestabilność gospodarcza wpływała na procesy rozwojowe sektora, co odzwierciedlało się także w sytuacji dochodowej rolników, od której z kolei zależała ich zdolność do sprostanania konkurencji na rynkach krajowych i zagranicznych. W wyniku tego, rolnicy, poprzez mechanizm rynkowy, realizowali (w formie dochodów pierwotnych) około 75-77% wytworzonej wartości dodanej brutto. Uwzględnienie podatków i obowiązujących świadczeń koryguje tę wielkość do 2/3. Oznacza to, że około 33% wytworzonej wartości dodanej było przejmowane przez część nierolniczą gospodarki.

Tabela 2. Udział wydatków przeznaczonych na sektor rolny w budżetach państwa oraz PKB w latach 1997-2011

Table 2. The share of expenditure on the agricultural sector in the state budget and GDP for the years 1997-2011

Wyszczególnienie Specification	Przed akcesją do UE – Before the EU accession								
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	średnia mean	
Udział wydatków na sektor rolny w budżetach państwa The share of expenditure on the agricultural sector in the budgets of state	2,41	2,31	2,27	2,46	2,49	1,98	2,29	2,32	
Udział wydatków na sektor rolny w PKB The share of expenditure on the agriculture in GDP	0,6	0,68	0,56	0,51	0,54	0,48	0,8	0,60	
	Po akcesji do UE – After the EU accession								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia mean
Udział wydatków na sektor rolny w budżetach państwa The share of expenditure on the agricultural sector in the budgets of state	3,87	3,83	3,74	6,67	6,32	6,02	4,28	4,05	4,85
Udział wydatków na sektor rolny w PKB The share of expenditure on the agriculture in GDP	0,89	0,89	0,86	1,56	1,57	1,4	0,95	0,85	1,12

*Porównania do poprzednich lat odnoszą się do zapisów w ustawach budżetowych.

**Wydatki na sektor rolny to wydatki na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne wraz z budżetami wojewodów oraz rezerwami celowymi z pominięciem środków na współfinansowanie i prefinansowanie celów i programów unijnych (od 2010 roku z pominięciem budżetu środków europejskich), a także KRUS.

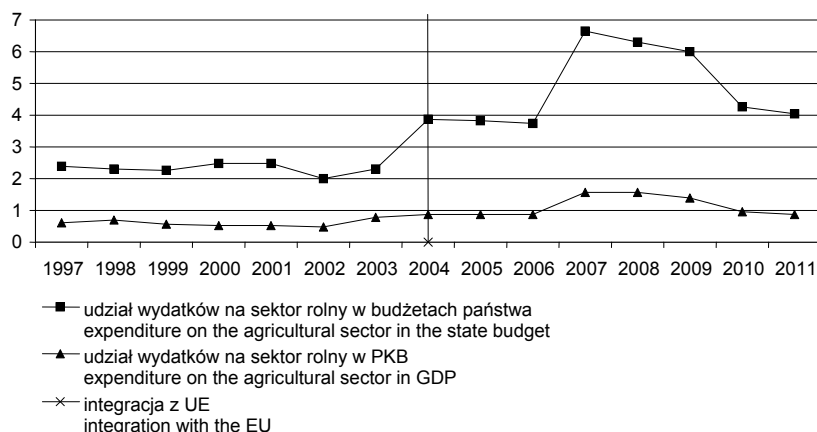
Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaw budżetowych z lat 1997-2011, Roczników statystycznych GUS [1998-2010] oraz Analizy produkcyjno-ekonomicznej... [1997-2006].

*Comparison to previous years refer to the entries in the budget acts.

**Expenditure on the agricultural sector is spending on agriculture, rural development and agricultural markets along with the budgets of provincial governors and the specific provisions excluding funds for co-financing and pre-financing of EU objectives and programs (from 2010 without budget of European funds) and the Agricultural Social Insurance Fund.

Source: own calculations based on: the budget acts 1997-2011, Rocznik statystyczny [1998-2010], Analiza produkcyjno-ekonomiczna... [1997-2006].

Nie wspierano także dostatecznie procesów inwestycyjnych, co w sposób trwały osłabiało procesy reprodukcji w rolnictwie poprzez niską stopę składników majątkowych. Nie było szansy na realizację sprawdzoną w wysokorozwiniętych krajach zasady – przez wzrost dochodów i inwestycji w rolnictwie i na wsi do szybszych zmian strukturalnych. Zatem trudno było mówić o dostosowywaniu struktur rolnych do wymogów nowoczesnej gospodarki rynkowej. Bezpośrednio przed akcesją Polski do UE mówiono,

Rys. 2. Udział wydatków na sektor rolny w budżetach państwa oraz PKB w latach 1997-2008

Źródło: jak w tabeli 2.

Fig. 2. The share of expenditure on the agricultural sector in the state budget and GDP for the years 1997-2008

Source: as in Table 2.

że rolnictwo i wieś w Polsce mają już za sobą okres tzw. „konstruktywnej destrukcji” [Czyżewski 1997-2008]. Od 2003 roku notuje się wyraźne „odbicie” w postaci trwałego, realnego wzrostu wydatków budżetowych na sektor rolny, co zmieniło dotychczasowe tendencje. Po raz pierwszy pojawiła się szansa na bezpośrednią poprawę sytuacji dochodowej krajowych producentów rolnych oraz procesów reprodukcji w ich gospodarstwach. Przełamywanie sytuacji recesyjnej w Polsce dokonywało się poprzez poprawę warunków makroekonomicznych funkcjonowania gospodarki, w których dostrzegano szanse na zahamowanie rosnącej degradacji polskiego rolnictwa oraz wsi. Zwiększone nakłady budżetowe nie były oczywiście w stanie od razu rozwiązać podstawowych problemów sektora rolnego, gdyż wymaga to wielu lat konsekwentnej polityki rolnej. Warto przypomnieć, iż jeszcze w 2002 roku udział rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych w wydatkach budżetowych wynosił 1,98%, a w całym badanym okresie 1997-2003, czyli przed przystąpieniem Polski do UE – 2,23%. Można więc przyjąć, iż w stosunku do lat poprzedzających członkostwo Polski w UE udział ten w 2008 roku, to jest po czterech latach członkostwa, był bliski potrojeniu, natomiast po siedmiu latach członkostwa, to jest w 2011 roku, jest ponad dwukrotnie wyższy, aniżeli przed akcesją Polski do UE. Istotne jest, że poziom dotychczasowej absorpcji środków unijnych, dostępnych dla gospodarstw rolnych i samorządów gminnych, jest na tyle wysoki (i wzrasta), iż teza o efektach netto w rozliczeniach z UE, w odniesieniu do sektora rolnego w Polsce, nie budzi najmniejszych zastrzeżeń. Tym samym, należy odnotować, iż bieżący i długofalowy wpływ unijnych instytucji i struktur na sytuację ekonomiczną i społeczną polskiego rolnictwa, rynków rolnych, wsi i obszarów wiejskich jest wiodący i kluczowy dla dalszego rozwoju.

Wydatki budżetowe wspierające rozwój lokalny**Melioracje wodne, spółki wodne oraz prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby lokalnego rolnictwa i obszarów wiejskich**

Melioracje wodne w rolnictwie polegają na: regulacji stosunków wodnych w celu poprawienia zdolności produkcyjnej gleby, ułatwienia jej uprawy oraz ochronie użytków rolnych przed powodzią⁶, a zatem sprzyjają lokalnemu rozwojowi tegoż sektora (tab. 3). Do podstawowych urządzeń melioracyjnych zalicza się między innymi: kanały, obwałowania, budowle wałowe, pompownie, zbiorniki retencyjne, budowle piętrzące, akwedukty, progi i rurociągi [Melioracje... 2011].

Tabela 3. Dynamika realnych wydatków na cele związane z melioracjami wodnymi, spółkami wodnymi oraz pracami geodezyjno-urzędzeniowymi na potrzeby rolnictwa w Polsce (%) w latach 1997-2011 (rok poprzedni = 100)

Table 3. The dynamics of real spending on purposes related to water reclamation, water companies and land surveying and component works for agriculture in Poland (%) in the years 1997 to 2011 (previous year = 100)

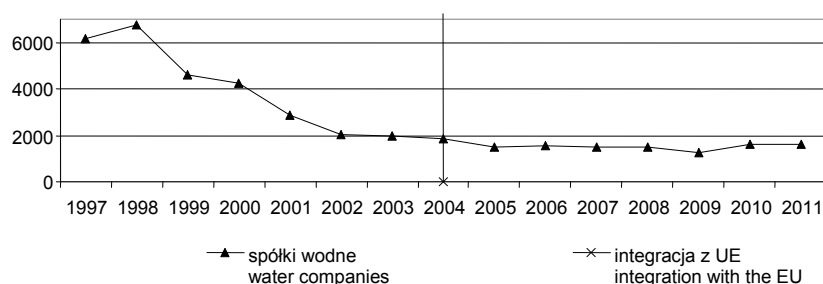
Wyszczególnienie Specification	Przed akcesją do UE – Before the EU accession								
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	średnia mean	
Melioracje wodne Water reclamation	98,0	80,1	72,4	78,2	85,4	90,1	99,9	85,8	
Spółki wodne Water companies	98,0	112,8	66,2	96,3	67,4	69,8	98,4	85,2	
Prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby rolnictwa Land surveying and component works for agriculture	82,0	94,9	74,2	96,0	73,4	65,7	98,6	82,6	
	Po akcesji do UE – After the EU accession								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia mean
Melioracje wodne Water reclamation	98,3	80,6	229,5	194,4	24,7	313,4	30,6	341,9	114,0
Spółki wodne Water companies	98,4	79,6	104,8	99,7	102,3	86,0	134,7	103,2	100,0
Prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby rolnictwa Land surveying and component works for agriculture	96,1	85,2	243,2	95,3	60,9	276,3	11,5	228,4	97,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: ustaw budżetowych z lat 1997-2011 oraz Czyżewskiego [1997-2011].

Source: own calculations based on: the budget acts 1997-2011 and Czyżewski [1997-2011].

⁶ Regulacja stosunków wodnych w innych celach, na przykład odwodnienie w celu wykonania prac budowlanych lub zabezpieczenia budynków przed podtopieniem i wilgocią, nie stanowi melioracji.

Na terenie poszczególnych województw prace melioracyjne prowadzą spółki wodne, które są tworzone w szczególności do wykonywania, utrzymywania oraz eksploatacji urządzeń, służących do: zapewnienia wody dla ludności, w tym uzdatniania i dostarczania wody, ochrony wód przed zanieczyszczeniem, w tym odprowadzania i oczyszczania ścieków, ochrony przeciwpowodziowej, melioracji wodnych oraz prowadzenia racjonalnej gospodarki na terenach zmeliorowanych, wykorzystywania wody do celów przeciwpożarowych oraz utrzymywania wód. Spółki wodne mogą korzystać z pomocy państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego, w formie dotacji podmiotowych z budżetu państwa oraz dotacji jednostki samorządu terytorialnego, stosownie do wymagań przewidzianych przepisami o finansach publicznych [Spółka... 2011]. Analizując poziom realnych wydatków w badanym, piętnastoletnim, okresie, można zauważyć, iż w przed akcesją do UE następował wyraźny ich spadek, który został zahamowany w okresie poakcesyjnym (rys. 3). Można zatem uznać, że wraz z integracją Polski z UE oraz związanym z nią wyższym finansowaniem sektora rolnego, zaczęto doceniać tenże tytuł w budżecie rolnym.

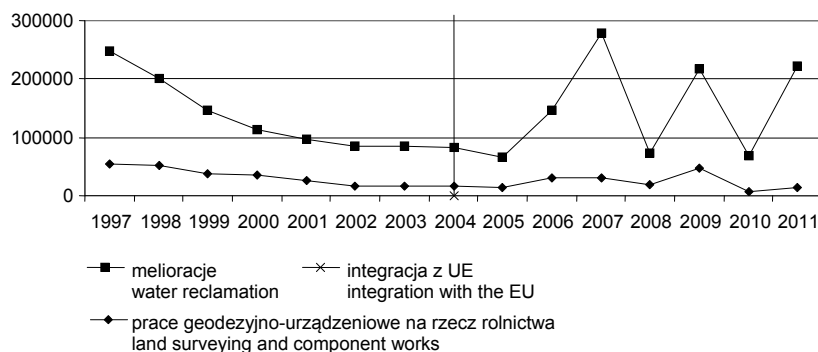

Rys. 3. Poziom wydatków na cele związane ze spółkami wodnymi w Polsce (tys. zł) w latach 1997-2011 (1997 rok = rok bazowy, wielkości zdeflowane)
Źródło: jak w tabeli 3.

Fig. 3. The level of spendings related with water companies in Poland (thous. PLN) in the period 1997-2011 (year 1997 = base year, the size adjusted of inflation)
Source: as in Table 3.

Natomiast w przypadku prac geodezyjno-urzędniowych na potrzeby rolnictwa, finansowanie budżetowe dotyczy między innymi: dokonywania gleboznawczej klasyfikacji dla gruntów zmeliorowanych, zrehabilitowanych i ulepszonych, scalania ich i wymiany, aktualizacji i kontroli ewidencji gruntów, modernizacji map ewidencyjnych, sporządzania planów urządzeniowo-rolnych gmin, wsi czy gospodarstw rolnych, opracowywania dokumentacji geodezyjnej dla inwestycji i prac urządzeniowo-rolnych. Większość tych działań służy lepszemu zagospodarowaniu lokalnych zasobów ziemi, a tym samym może sprzyjać rozwojowi lokalnemu. Oceniając poziom realnych wydatków na prace geodezyjno-urzędniowe na rzecz rolnictwa, można uznać, iż w okresie przedakcesyjnym następował powolny, ale systematyczny ich spadek, który został niezauważalnie wyhamowany w 2006 roku, jednakże bez trwałej tendencji wzrostowej. Natomiast jeśli chodzi o wydatki na melioracje (zarówno bieżące, jak i inwestycyjne), to podobnie, jak w przypadku omawianych wyżej tytułów budżetowych, do czasu integra-

cji z UE wydatki te wykazywały trend gasnący, natomiast po integracji (od 2006 roku) sytuacja się polepszyła, głównie ze względu na istotne zwiększanie średnio co dwa lata wydatków inwestycyjnych związanych z melioracjami (rys. 4).

Rys. 4. Poziom wydatków na cele związane z melioracjami wodnymi i pracami geodezyjno-urządzeniowymi na potrzeby rolnictwa w Polsce (tys. zł) w latach 1997-2011 (1997 rok = rok bazowy, wielkości zdeflowane; w 2011 roku na melioracje kwota bez rezerwy celowej = 210 mln zł)
Źródło: jak w tabeli 3.

Fig. 4. The level of spending related with water reclamation and land surveying and component works for agriculture in Poland (thous. PLN) in the period 1997-2011 (year 1997 = base year, the size adjusted of inflation; in 2011 the amount related with water reclamation with special reserve = 210 mln PLN)

Source: as in Table 3.

Warto wspomnieć, że w 2011 roku, w zakresie wydatków na melioracje, przeznaczona została w sumie 532,6 mln zł łącznie z rezerwą celową (210 mln zł). Kwota ta w 2011 roku może być jeszcze wyższa, o ile zostanie wsparta środkami z UE, zapisanymi w budżetach wojewodów na finansowanie PROW w wysokości 273,3 mln zł oraz na prace geodezyjno-urządzeniowe w kwocie 49,33 mln zł, a także środkami z rezerwy celowej wojewodów, obejmującej 107,5 mln zł, również ze środków UE.

Zwiększenie środków z budżetu krajowego o powyższe sumy spowoduje wydatny przyrost w stosunku do minionego roku – odpowiednio dla melioracji wodnych do poziomu 385,2% – z 2010 roku, natomiast dla prac geodezyjno-urządzeniowych do poziomu 589,3% – z roku wcześniejszego. To ważne, zwłaszcza w obliczu ostatnich klęsk żywiołowych związanych z powodzią, których przyczyną – jak nierzadko podkreślano – było zaniedbanie prac melioracyjnych w rolnictwie. Dynamika wydatków na cele związane z melioracjami wodnymi, spółkami wodnymi oraz pracami geodezyjno-urządzeniowymi na potrzeby rolnictwa wskazuje, iż o ile w okresie przedakcesyjnym był obserwowany średnioroczny spadek wydatków na omawiane cele o blisko 15%, o tyle w okresie poakcesyjnym ustabilizowały się wydatki na spółki wodne, natomiast wobec pozostałych dwóch tytułów notowany spadek był wyraźnie niższy. Można przyjąć, że budżet krajowy dostosowywał się w tym zakresie do finansowego wsparcia omawianych celów ze środków unijnych.

Powiatowe Inspektoraty Weterynaryjne (PIW), Wojewódzkie Inspektoraty Weterynaryjne (WIW), zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktach pochodzenia zwierzęcego

Działanie związane ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt oraz badaniem monitoringowym pozostałości chemicznych i biologicznych w tkankach zwierząt i produktach pochodzenia zwierzęcego jest silnie związane z instytucjami weterynaryjnymi. PIW-y zapewniają wykonywanie zadań, wynikających z ustaw w zakresie ochrony zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego celem zapewnienia ochrony zdrowia publicznego. Warto dodać, że PIW-y zlecają w dużej mierze te prace lekarzom weterynarii, prowadzącym własną praktykę. Można zauważyć, iż w okresie poakcesyjnym nastąpił nieznaczny wzrost wydatków na działalność PIW-ów i WIW-ów. Wynikało to po części z przejęcia przez nie niektórych kompetencji Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) oraz kontroli związanych z wdrażaniem systemów zapewniania jakości w przedsiębiorstwach agrobiznesu⁷. Poza tym średnia dynamika wydatków na zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe w okresie poakcesyjnym była zdecydowanie wyższa, aniżeli przed akcesją, co z jednej strony wynika z wymagań unijnych, związanych z wyższym poziomem kontroli fitosanitarnych, a tym samym traktowaniem ochrony weterynaryjnej jako bariery parataryfowej, z drugiej zaś jest wynikiem ponad pięciokrotnie wyższych niż przeciętnie wydatków w 2006 roku, które zdecydował się przeznaczyć rząd w obliczu narastającego zagrożenia rozprzestrzenienia się na terenie Polski choroby BSE (gąbczaste zwyrodnienie mózgu u bydła), ptasiej grypy, panującej w tym czasie w Europie, oraz ciągle nie uregulowanej sprawy choroby Aujeszkiego (wścieklizna rzekoma u trzody chlewnej). Zwiększone wydatki na ten cel były konieczne zarówno ze względu na bezpieczeństwo zdrowotne ludności, a także z tytułu czysto ekonomicznego, by uchronić producentów rolnych przed ewentualnymi stratami finansowymi (tab. 4, rys. 5).

Tak więc poziom realnych wydatków na omawiane tytuły pozostawał do czasu integracji Polski z UE na względnie niskim, stabilnym poziomie. Natomiast w okresie poakcesyjnym nastąpił wydatny wzrost wydatków związanych z PIW, które przejęły część obowiązków WIW, w przypadku których notuje się względny spadek finansowania z budżetu krajowego. Niemniej warto podkreślić, iż w latach 2006-2009 znacznie wzrosły wydatki na zwalczanie chorób zakaźnych oraz badania monitoringowe, co w dużym stopniu wynikało z wprowadzenia procedur unijnych.

Jednocześnie można przypuszczać, że w przyszłych krajowych budżetach rolnych wzrośnie liczba zadań dla instytucji nadzorujących poprawę jakości produktów rolniczożywnościowych. Jest to konieczne w obliczu coraz częstszych zagrożeń bezpieczeństwa jakościowego żywności (np. jako skutku intensywnych sposobów gospodarowania),

⁷ Tu pojawia się dylemat, na ile rozdzielenie kompetencji kontrolnych na kilka inspekcji (tj. rozczłonkowanie kontroli) jest uzasadnione potrzebą wyspecjalizowania się danej służby, a na ile grozi pojawieniem się sporów kompetencyjnych pomiędzy poszczególnymi służbami. Problem ten został omówiony w pracy pod redakcją Kowalczyka [Bezpieczeństwo... 2009].

oraz spodziewanego rozszerzenia zadań w stosunku do Inspekcji Weterynaryjnych, np. w ramach działań wdrożeniowych czy kontrolnych *cross-compliance*.

Tabela 4. Dynamika realnych wydatków na cele związane ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt oraz badaniami monitoringowymi, Powiatowy Inspektorat Weterynaryjny oraz Wojewódzki Inspektorat Weterynaryjny w Polsce (%) w latach 1997-2011 (rok poprzedni = 100)

Table 4. The dynamics of real spending on purposes related to the fight against infectious diseases of animals and monitoring tests, District Veterinary Inspectorates, Regional Veterinary Inspectorates in Poland (%) in the years 1997 to 2011 (previous year = 100)

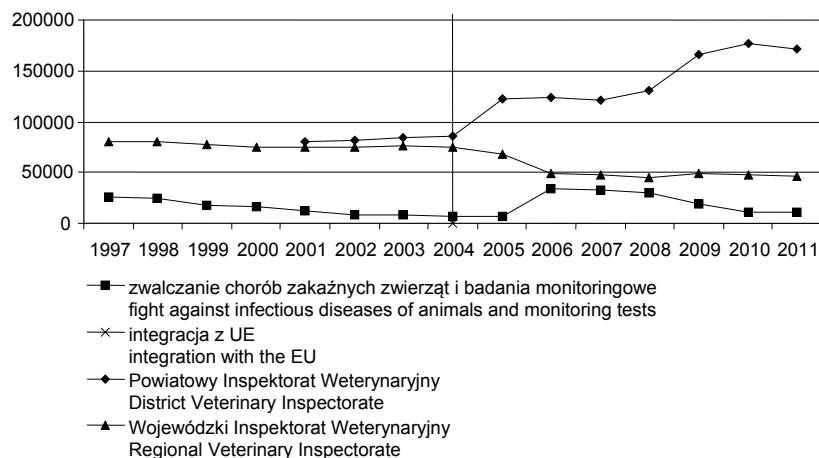
Wyszczególnienie Specification	Przed akcesją do UE – Before the EU accession								
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	średnia mean	
Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe Fight against infectious diseases of animals and monitoring tests	100,0	94,8	71,5	98,4	71,7	68,2	101,4	85,4	
Powiatowe Inspektoraty Weterynaryjne District Veterinary Inspectorates	–	–	–	–	–	96,6	103,3	99,9	
Wojewódzkie Inspektoraty Weterynaryjne Regional Veterinary Inspectorates	101,0	103,0	99,0	99,1	100,8	101,0	102,2	100,9	
	Po akcesji do UE – After the EU accession								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia mean
Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe Fight against infectious diseases of animals and monitoring tests	90,3	85,8	567,7	97,3	96,3	64,4	60,0	97,7	105,7
Powiatowe Inspektoraty Weterynaryjne District Veterinary Inspectorates	102,2	144,8	100,3	98,9	109,0	128,7	107,2	97,9	110,1
Wojewódzkie Inspektoraty Weterynaryjne Regional Veterinary Inspectorates	101,5	91,2	73,9	99,1	97,7	113,2	101,5	99,6	96,6

„–” Pozycja PIW nie występowała do 2001 roku w budżetach rolnych.

Źródło: jak w tabeli 2.

“–” DVI entry did not exist until 2001 in the budgets of agricultural.

Source: as in Table 2.

Rys. 5. Poziom wydatków na cele związane ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt oraz badaniami monitoringowymi, Powiatowy Inspektorat Weterynaryjny oraz Wojewódzki Inspektorat Weterynaryjny w Polsce (tys. zł) w latach 1997-2011 (1997 rok = rok bazowy, wielkości zdeflowane)
Źródło: jak w tabeli 4.

Fig. 5. The level of spending related with the fight against infectious diseases of animals and monitoring tests, District Veterinary Inspectorates, Regional Veterinary Inspectorates in Poland (thous. PLN) in the period 1997-2011 (year 1997 = base year, the size adjusted of inflation)
Source: as in Table 4.

Dynamika nakładów na oświatę i wychowanie w krajowych budżetach rolnych

Wydatki na oświatę i wychowanie dotyczą finansowania szkół rolniczych, zasadniczych szkół zawodowych oraz dokształcania i doskonalenia nauczycieli tychże szkół, a także funkcjonowania internatów i burs przyszkolnych (tab. 5). W ramach tego są także sfinansowane zadania związane z prowadzeniem oświaty rolniczej (także przez jednostki niepaństwowe), takie jak: olimpiady, konkursy, turnieje, szkolenia. W okresie poakcesyjnym wydatki związane z tymi tytułami budżetowymi wyraźnie wzrosły, co jest ważnym działaniem prorozwojowym, wpisującym się w ideę wzrostu gospodarczego opartego na poprawianiu jakości kapitału ludzkiego. Niemniej należy wyjaśnić, że w 1999 roku średnie szkoły rolnicze (zawodowe i technika) przestały podlegać Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi i przeszły w gestię Ministerstwa Edukacji Narodowej. Zostały przekazane samorządom powiatowym, co znalazło odbicie w poziomie wydatków na oświatę i wychowanie, który drastycznie spadł (rys. 6).

Aby te szkoły mogły nadal w miarę sprawnie funkcjonować i utrzymać się na mapie jednostek edukacyjnych, zaczęto tworzyć – w ramach istniejących zespołów szkół rolniczych – inne typy szkół, takie jak: licea ogólnokształcące i profilowane, a nawet gimnazja, oraz wprowadzać nowe kierunki kształcenia. W związku z tym, zespoły szkół stały się czymś w rodzaju konglomeratów oświatowych niewiele mających wspólnego z kształceniem w zawodach rolniczych. Taka sytuacja spowodowała uszczuplenie kadry uczącej w zawodach rolniczych, a przede wszystkim degradację bazy dydaktycznej,

Tabela 5. Dynamika realnych wydatków na oświatę i wychowanie w Polsce (%) w latach 1997-2011 (rok poprzedni = 100)

Table 5. The dynamics of real spending on purposes related to education in Poland (%) in the years 1997 to 2011 (previous year = 100)

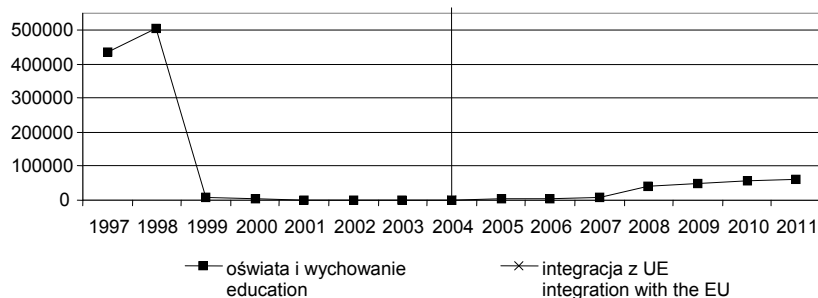
Wyszczególnienie Specification	Przed akcesją do UE – Before the EU accession								
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	średnia mean	
Oświata i wychowanie Education	109,7	120,5	-8,3*	31,8	74,7	79,0	98,3	40	
	Po akcesji do UE – After the EU accession								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia mean
Oświata i wychowanie Education	43,8	467,5	191,6	110,5	652,4	131,0	118,4	110,9	162,5

*W 1998 roku na oświatę i wychowanie przekazano z budżetu państwa 575 061 tys. zł, natomiast w 1999 r. tylko 9584 tys. zł. Po uwzględnieniu 10-procentowej inflacji dynamika realnych wydatków na oświatę i wychowanie wyniosła -8,3%.

Źródło: jak w tabeli 2.

*In 1998 on education from the state budget 575 061 thous. PLN were transferred, while in 1999 only 9584 thous. PLN. After taking 10% of the inflation dynamics of real spending on education amounted to -8.3%.

Source: as in Table 2.

Rys. 6. Poziom wydatków na cele związane z oświatą i wychowaniem w Polsce (tys. zł) w latach 1997-2011 (rok 1997 = rok bazowy, wielkości zdeflowane)
Źródło: jak w tabeli 5.

Fig. 6. The level of spending related to the education in Poland (thous. PLN) in the period 1997-2011 (year 1997 = base year, the size adjusted of inflation)

Source: as in Table 5.

w którą ostatnio inwestowano w latach osiemdziesiątych i w połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Tylko nieliczne jednostki otrzymały w ostatnich latach dofinansowanie na unowocześnieni bazy dydaktycznej. Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku spadek liczby uczniów w szkołach rolniczych był dramatycznie duży; naj-

pierw zaczęto ograniczać w nich liczbę oddziałów, przeprofilowano je na inne kierunki kształcenia, a ostatecznie likwidowano te szkoły⁸.

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej i możliwości skorzystania z funduszy unijnych, wykształcenie rolnicze stało się bardziej atrakcyjne. Przekazanie gospodarstwa rolnego w zamian za rentę strukturalną, zakup ziemi, dopłaty dla młodych rolników, a nawet kredyty inwestycyjne wymagają bowiem posiadania wykształcenia rolniczego. Wiele szkół nie jest obecnie przygotowanych na realizację podstawowych zadań wynikających z integracji z UE. Głównymi kryteriami ich weryfikacji jest baza dydaktyczna szkoły (gospodarstwo, warsztaty szkolne, pełne wyposażenie w sprzęt rolniczy itp.), kadra, zaplecze internatowe i gastronomiczne. Niestety, konieczność podziału środków finansowych na wiele placówek stwarza sytuację, że żadna z nich nie jest w pełni dofinansowana. Nieco inna jest sytuacja szkół i placówek o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, których prowadzenie, po reformie w 1999 roku, pozostało w gestii ministra rolnictwa. W Ustawie z dnia 27 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw zaproponowano nowe rozwiązania dotyczące szkół o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym [Ustawa... 2003]. Uprawnienia do zakładania i prowadzenia publicznych szkół i placówek o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym zostały przekazane samorządowi województwa. Jednocześnie w wyżej wspomnianej ustawie został wprowadzony przepis przejściowy, zgodnie z którym do dnia 31 grudnia 2005 roku, minister właściwy do spraw rolnictwa mógł przejąć od powiatów (w drodze porozumienia) prowadzenie szkół i placówek rolniczych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, wraz z mieniem powiatowym, będącym we władaniu szkół i placówek⁹. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, posiadając środki finansowe, może wspierać prowadzone przez siebie szkoły i placówki rolnicze w zakresie unowocześniania bazy dydaktycznej do kształcenia zawodowego¹⁰. Owa zmiana legislacyjna ma swoje odbicie w poziomie realnych wydatków na cele związane z oświatą i wychowaniem, które od 2006 roku zapoczątkowują trend rosnący (rys. 6).

Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego w krajowych budżetach rolnych

Ośrodki Doradztwa Rolniczego są instytucjami od lat działającymi w środowisku wiejskim i rolniczym, a ich oferta doradcza jest skierowana zarówno do rolników indy-

⁸ GUS podaje, że w latach 1995/1996-2009/2010 ubyła blisko połowa szkół ponadgimnazjalnych profilowanych ogółem (zasadniczych szkół zawodowych, techników oraz liceów profilowanych). W roku szkolnym 2009/2010 w szkołach profilowanych w kierunku rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa uczyło się: w zespołach szkół zawodowych – 2777 uczniów, w technikach – 30097 uczniów, w technikach uzupełniających – 2908 uczniów oraz w liceach profilowanych 510 uczniów. Na przestrzeni ostatnich lat można zauważyć tendencję do zmniejszania się ogólnej liczby uczniów szkół profilowanych, natomiast jeśli chodzi o strukturę kształcenia, to zwiększa się liczba uczniów techników, kosztem szkół zawodowych i liceów profilowanych.

⁹ Powstała wówczas paradoksalna sytuacja: dawne szkoły resortu rolnictwa, które – walcząc o przetrwanie – wprowadziły inne, „nierolnicze” kierunki kształcenia lub utworzyły licea, nie mogły być przejęte przez Ministra Rolnictwa, ponieważ nie były już szkołami (zespołami szkół) typowo rolniczymi.

¹⁰ Wyjaśnienie sytuacji szkół rolniczych, a tym samym problemów dotyczących ich finansowania, zaprezentowano na podstawie Stanowiska nr 2 Powiatowego Zjazdu Polskiego Stronnictwa Ludowego w Lublinie z dnia 6 kwietnia 2008 r. w sprawie szkolnictwa rolniczego [Stanowisko... 2011].

widualnych, jak i do zrzeszonych, członków ich rodzin oraz do wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich. ODR sprzyjają rozwojowi rolnictwa poprzez swoją wiedzę i doświadczenie konsultingowe, obejmujące kompleksowe doradztwo rolnicze. Współpracują również ze spółdzielniami, grupami producenckimi, firmami ze sfery agrobiznesu, branżowymi związkami producentów oraz z instytucjami z otoczenia rolnictwa. Wszystko to sprawia, iż ODR-y mogą stać się w wielu przypadkach ogniwem decydującym o rozwoju rolnictwa w regionie, mogą również w decydujący sposób przełamać istniejące bariery w rozwiązywaniu problemów technologicznych i wspierać merytorycznie producentów rolnych. Istotna jest ich rola, związana z realizacją programów badawczych, informacyjnych i edukacyjnych na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich oraz szeroka działalność na rzecz ekologii, ochrony środowiska i krajobrazu na obszarach wiejskich. W świetle powyższych zadań niezrozumiała jest stabilizacja, na stosunkowo niskim poziomie, wydatków budżetowych na doradztwo rolnicze, zwłaszcza w obliczu nowych zadań wynikających z ewolucji WPR (tab. 6, rys. 7). Możliwe, że jest to zwiastun zmian, wzorem krajów wysokorozwiniętych, gdzie od wielu lat obserwuje się tendencje do zmniejszania roli doradztwa państwowego na rzecz doradztwa finansowego lub komercyjnego. Obecnie, ośrodki doradztwa rolniczego są finansowane z dotacji budżetowych oraz z przychodów z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej (np. prowadzenia ksiąg rachunkowych, działalności promocyjnej, wydawniczej, wynajmu pomieszczeń) i przychodów z innych źródeł.

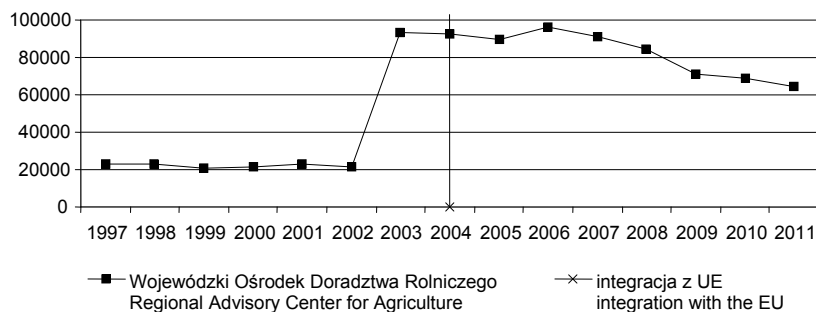
Tabela 6. Dynamika realnych wydatków na WODR w Polsce (%) w latach 1997-2011 (rok poprzedni = 100)

Table 6. The dynamics of real spending for purposes related to Regional Advisory Center for Agriculture in Poland (%) in the years 1997 to 2011 (previous year = 100)

Wyszczególnienie Specification	Przed akcesją do UE – Before the EU accession								średnia mean
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003		
Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego Regional Advisory Center for Agriculture	99,0	102,3	89,1	109,3	107,2	93,9	447,9		123,8
	Po akcesji do UE – After the EU accession								średnia mean
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego Regional Advisory Center for Agriculture	102,1	98,3	108,3	96,3	96,6	87,3	99,5	96,9	98,0

Źródło: jak w tabeli 2.
Source: as in Table 2.

Ocena poziomu realnych wydatków na WODR wskazuje, iż w okresie przedakcesyjnym były one na względnie stałym, niskim poziomie, natomiast bezpośrednio przed integracją Polski z UE wzrosły ponad czterokrotnie, co zapewne było związane z ko-

Rys. 7. Poziom wydatków na WODR w Polsce (tys. zł) w latach 1997-2011 (1997 rok = rok bazowy, wielkości zdeflowane)
Źródło: jak w tabeli 6.

Fig. 7. The dynamics of real spending for purposes related to WODR in Poland (thous. PLN) in the years 1997 to 2011 (previous year = 100)
Source: as in table 6.

Tabela 7. Średnia dynamika wydatków na analizowane tytuły z krajowego budżetu rolnego przed i po integracji Polski z UE

Table 7. The average growth rate of expenditure on the analysed titles in the national agricultural budget before and after Polish accession to the EU

Wyszczególnienie Specification	Przed akcesją do UE Before The EU accession	Po akcesji do UE After the EU accession
Melioracje wodne Water reclamation	85,8	114,0
Spółki wodne Water companies	85,2	100,0
Prace geodezyjno-urządzeniowe na potrzeby rolnictwa Land surveying and component works for agriculture	82,6	97,8
Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe Fight against infectious diseases of animals and monitoring tests	85,4	105,7
Powiatowe Inspektoraty Weterynaryjne District Veterinary Inspectorates	99,9	110,1
Wojewódzkie Inspektoraty Weterynaryjne Regional Veterinary Inspectorates	100,9	96,6
Oświata i wychowanie Education	40,0	162,5
Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego Regional Advisory Center for Agriculture	123,8	98,0

Źródło: jak w tabeli 2.
Source: as in Table 2.

niecznością upowszechniania informacji związanych z możliwościami absorpcji funduszy unijnych dla rolnictwa oraz doradztwem w pozyskiwaniu środków z konkretnych programów. Począwszy od 2007 roku realne wydatki z budżetu krajowego na WODR systematycznie spadają, co nie wyklucza zwiększonych wpływów ODR-ów z innych działalności.

Można także uznać, że wymusza się w ten sposób na tych jednostkach gospodarność i inicjatywę w pozyskiwaniu środków. Trzeba też pamiętać, iż działalność doradcą na wsi, oprócz ODR-ów, świadczy wiele innych instytucji, np. izby rolnicze, banki spółdzielcze, stowarzyszenia i instytuty naukowo-badawcze oraz prywatne firmy doradcze. Liczba porad udzielanych przez te firmy znacząco wzrosła, zwłaszcza od 2002 roku, w związku z pojawieniem się funduszy UE i koniecznością przygotowywania odpowiednich wniosków o unijne dopłaty (szczególnie w powiatach aktywnie korzystających z beneficjów unijnych).

PODSUMOWANIE

1. Wydatki budżetu w części poświęconej sektorowi rolnemu przez wiele lat były wyrazem kompromisu pomiędzy tym, co konieczne, a tym, co możliwe. Jednocześnie nie można powiedzieć, że ten sektor gospodarki był w jakimkolwiek stopniu preferowany, co zwiększałoby jego konkurencyjność wobec innych gałęzi. Do 2003 roku przeciętny realny wzrost wydatków budżetowych ogółem był wyższy niż środków przekazywanych na sektor rolny.

2. Należy też zauważyć, iż pogarszająca się do okresu 2001/2002 sytuacja makroekonomiczna Polski (drastyczny wzrost bezrobocia, ujemne saldo obrotów bieżących, wygasająca dynamika wzrostu) spowodowała utrzymanie dotychczasowego poziomu niedorozwoju polskiego rolnictwa i gospodarki żywnościowej. Sektor ten, jak wykazano powyżej, pozostawał na obrzeżach rozwoju gospodarczego kraju, gdyż przekazywane wówczas środki budżetowe nie były w stanie ani rozwiązać, ani nawet złagodzić jego podstawowych problemów. Na skutek tego nie można było mówić o systemowym wsparciu przemian strukturalnych, mających na celu niwelację dysparytetu dochodów, podwyższeniu poziomu wykształcenia czy polepszeniu stanu infrastruktury społecznej. Dodatkowo, procesy reprodukcji były osłabiane poprzez niedostateczny udział gospodarstw rolnych w konsumpcji efektów wzrostu gospodarczego, a co się z tym wiąże – niskie wsparcie procesów inwestycyjnych, determinujących odtwarzanie składników majątkowych [Czyżewski 1997-2008]. Ponadto należy podkreślić, iż nakłady budżetowe na sektor rolny nie spełniały założonych celów polityki gospodarczej państwa dotyczących jego restrukturyzacji¹¹. Jednocześnie w budżetach „przedakcesyjnych” poziom realnych wydatków na cele związane z melioracjami wodnymi, spółkami wodnymi oraz pracami geodezyjno-urzędzeniowymi na potrzeby rolnictwa wykazywał tendencję spadkową, natomiast w przypadku innych analizowanych tytułów pozostawał względnie stały.

¹¹ Chodziło tu np. o wydzielenie środków na renty strukturalne, zalesianie gruntów, a także o nakłady na realizację zadań z zakresu postępu biologicznego, dopłat do mleka w klasie ekstra, budowy systemu IACS (zintegrowany system zarządzania i kontroli), a także na kontynuację zadań Izby Rolniczych.

3. Od 2004 roku sytuacja uległa istotnej zmianie zarówno ilościowej, jak i jakościowej. Analiza ustaw budżetowych dowodzi, iż głównie dzięki współfinansowaniu funduszy i programów unijnych, a także uzupełniającemu finansowaniu dopłat obszarowych (bezpośrednich, w tym ze środków PROW z II filaru) przez budżet krajowy, wydatki na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne były realnie wyższe niż w latach ubiegłych. Pozwala to mówić o rzeczywistym wzroście udziału wydatków na sektor rolny, wieś i obszary wiejskie w Polsce w ogólnych wydatkach budżetu.

4. Należy też podkreślić, iż w krajowych budżetach „pointegracyjnych” realnemu wzrostowi wydatków podlega wiele tytułów, które wcześniej były redukowane, a do których należą, między innymi, analizowane wyżej wydatki na melioracje wodne, spółki wodne, prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby rolnictwa, zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe, PIW czy oświatę i wychowanie. Należy pozytywnie ocenić zaobserwowaną tendencję, zwłaszcza że zasadną wydaje się teza, iż wzrosty niektórych wydatków były ewidentnie podyktowane potrzebami rodzającymi się na szczeblu lokalnym. Widać też, w tym zakresie, pozytywne oddziaływanie (efekt demonstracji) unijnego finansowego wsparcia na wydatki z budżetu krajowego.

5. Dynamika finansowania pozostałych badanych tytułów – WIW oraz WODR – która przed integracją bądź była stabilna (WIW), bądź realnie wrastała (WODR), zmniejszyła się nieznacznie w okresie poakcesyjnym, co można uznać za przedwczesny efekt stabilizacyjny. Przyczyny takiego stanu rzeczy prawdopodobnie tkwią w przeobrażeniach finansowania, które dotyczą państwowych placówek doradczych w rolnictwie, w przypadku WODR, czy też przekierowania części obowiązków na PIW, jak ma to miejsce względem WIW.

6. Istotne jest, iż wzrost środków na współfinansowanie i prefinansowanie ogólnokrajowych programów i płatności unijnych nie pociąga za sobą redukcji wydatków z krajowego budżetu na lokalne potrzeby rolnictwa i obszarów wiejskich, a wręcz odwrotnie. Wraz z coraz powszechniejszym przyswajaniem zasad i celów Wspólnej Polityki Rolnej UE i unijnych funduszy strukturalnych ranga potrzeb rolnictwa, wsi, obszarów wiejskich i rynków rolnych, także w wydatkach z krajowego budżetu, sukcesywnie wzrasta zarówno w świadomości społecznej, jak też rządzących.

LITERATURA

- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 1995 roku. 1996. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 1996 roku. 1997. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 1997 roku. 1998. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 1998 roku. 1999. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 1999 roku. 2000. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2000 roku. 2001. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.

- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2001 roku. 2002. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2002 roku. 2003. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2003 roku. 2004. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2004 roku. 2005. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2005 roku. 2006. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2006 roku. 2007. Red. A. Woś. IERiGŻ, Warszawa.
- Bezpieczeństwo żywności w erze globalizacji. 2009. Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie. Red. S. Kowalczyk. SGH, Warszawa.
- Czyżewski A., 1997-2011. Opinie o projektach ustaw budżetowych na lata 1997-2008 w części dotyczącej rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych. Dział 0.10. Cz. 32, 33, 35 oraz pozostałe części dotyczące rolnictwa, sporządzone na zamówienie Kancelarii Senatu (Biura Informacji i Dokumentacji, Dział Informacji i Ekspertyz). Maszynopis. Materiały niepublikowane.
- Czyżewski A., 2001. Rola polityki makroekonomicznej w kształtowaniu warunków zrównoważonego rozwoju rolnictwa. W: Współczesne problemy agrobiznesu w Polsce. Red. A. Czyżewski. Zesz. Nauk. AE Pozn. 13, 9-23.
- Czyżewski A., Henisz-Matuszczak A., 2006. Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze regulatorów i rynków rolnych. AE, Poznań.
- Czyżewski A., Poczta A., Wawrzyniak L., 2006. Interesy europejskiego rolnictwa w świetle globalnych uwarunkowań polityki gospodarczej. *Ekonomista* 3, 347-369.
- Dyka S., Piwowar J., Tomczak F., 1993. Gospodarka rolna w systemie rynkowym. WSI, Radom.
- Melioracje w województwie wielkopolskim. Biuletyn Informacji Publicznej. http://wzmiuw.pl/pl/melioracje_w_wielkopolskim.php [dostęp: 5.01.2011].
- Roczniki statystyczne RP. 1993-2010. GUS, Warszawa.
- Spółka wodna. Wikipedia. http://pl.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%B3%C5%82ka_wodna [dostęp: 5.01.2011].
- Stanowisko nr 2 Powiatowego Zjazdu Polskiego Stronnictwa Ludowego w Lublinie z dnia 6 kwietnia 2008 r. w sprawie szkolnictwa rolniczego. <http://lopata.pl/wp-content/uploads/2008/04/PROJEKT.doc> [dostęp: 13.01.2011].
- Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty. 2003. Dz. U. Nr 137, poz. 1304.
- Woś A., 2000. Rolnictwo wobec narastającego kryzysu. IERiGŻ, Warszawa.
- www.stat.gov.pl.

EXPENDITURE IN THE POLISH NATIONAL AGRICULTURAL BUDGET ON LOCAL DEVELOPMENT BEFORE AND AFTER INTEGRATION WITH THE EU (1997-2011)

Summary. The article was to assess the level and growth of the expenditures on the national agricultural budget Polish transport by rail to the greatest extent may have an impact on local development of agriculture and rural areas, assessing the scale regions and counties. For the analysis the following expenses were assumed: water reclamation, water companies, land surveying and component works for agriculture, fight against infectious diseases of animals and monitoring tests, District Veterinary Inspectorates, Regional Vet-

erinary Inspectorates, education and care, and Regional Agricultural Advisory Centres. The importance of integration with the EU was pointed out, which was the main determinant of changes in national funding manufacturing environment, as well as the agriculture of social infrastructure for rural areas. Long time series (15 years) allowed to determine changes in trends and conditions in this area.

Key words: water reclamation, water companies, education, institutions of veterinary and advisory

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 21.03.2011

Do cytowania – For citation: Czyżewski A., Matuszczak A., 2011. Wydatki w krajowym budżecie rolnym Polski na rzecz rozwoju lokalnego przed i po integracji z Unią Europejską (1997-2011). J. Agribus. Rural Dev. 1(19), 17-36.